KOJOT NÉGY LELKE
A film adatlapja (LINK)
Magyar animációs fim (2023) 106 perc

Ajánlás a film feldolgozásához

A film alkotói
Rendező: Gauder Áron
Forgatókönyvíró: Bereményi Géza
Producer: Temple Réka
Gyártó: Cinemon Entertainment
Készült: a Nemzeti Filmintézet támogatásával

Ajánlott korosztály: 13-18 évesek
Kapcsolódó tantárgyak / tartalmi területek: történelem, földrajz, művészetek, környezetei nevelés

Előzetes gondolatok

A film feldolgozása során két tartalmi szálat érdemes követni. Az egyik az indián teremtéstörténet és a benne megjelenő világkép – összevetve a mai modern gondolkodással. A másik az ember és a környezet kapcsolata a történetben – egybevetve a személyes tapasztalatokkal. A tartalmi üzenetek mellett érdemes külön is odafigyelni az animációs film műfaji és esztétikai sajátosságaira.

A javasolt feladatok egy része közvetlenül kapcsolódik a filmhez – annak történetéhez és az alkotási folyamathoz –, más részük esetében a film elsősorban inspirációnak tekinthető a világról való gondolkodáshoz, s az utóbbiak során akár messzire is távolodhatnak a diákok a kiindulási ponttól. Az ajánlásban szereplő lehetséges feladtok köre jóval szélesebb, mint amennyire reálisan sok kerülhet a film feldolgozásakor, ezért érdemes válogatni közülük a pedagógiai céloknak megfelelően.

1. FELKÉSZÜLÉS A FILM MEGNÉZÉSÉRE

1.1. A film témája

A történet tömör összefoglalása (*logline*)
„Az olajvezetékek lefektetése kapcsán kerülnek szembe egymással egy nagyvállalat és az indián őslakosok, akiknek veszélybe kerül az otthonuk. Egyikük nagyapja felidézi az indiánok ősi teremtéstörténetét, amely arra emlékeztet mindannyiunkat, hogy az emberiség előtt álló kihívások egyetemesek, a cél pedig, hogy megtaláljuk a helyünket a teremtmények között, az élet nagy körforgásában.” (https://www.kojotfilm.hu/)

A film két hivatalos előzetese
- Rövidebb változat: https://www.youtube.com/watch?v=uiK-l3k909U (1:10 perc)
- Hosszabb változat: https://www.kojotfilm.hu/ Előzetes (1:50 perc)

Lehetséges feladat az előzetesekhez kapcsolódóan
A tanulók egészcsoportos ötletbörze keretében rövid állításokat fogalmaznak meg arra vonatkozóan, hogy miről szólhat a teljes film. Kiemelhetnek kulcsmondatokat is, melyek

alapján elmondhatják, hogy szerintük mit akar üzenni a film nézőknek. Ilyen mondatok lehetnek a következők:

„Ez a kör nem törhet meg!”
„Egyikünk sem élhet a másik nélkül!”
„Mi lehet olyan fontos, hogy egymás vérét ontjátok?”
„A földet csak védeni tudjuk, birtokolni nem.”
„Semmi sem örök, csak a föld, meg a hegyek.”

1.2. A film rendezője

A film rendezőjét számos személyes motívum kapcsolja a témához, melyek megismerése érdekes lehet a tanulók számára. Ezekről mesélhet maga a tanár, de az is jó forma lehet, ha ő csak összekötő szöveget mond, és egy-egy diák olvassa fel a rendező különféle interjúkból kiemelt, és előzőleg kis cédulákon kiosztott gondolatait.

Gauder Áron 6 és 9 éves kora között Algériában élt, ahol szülei építészként dolgoztak. Ez alatt a három év alatt francia iskolába járt, amit nagyon szeretett. Kilencéves volt, amikor a család visszaköltözött Magyarországra. A rendező így emlékszik vissza erre az időszakra:

„Algériai gyerekkorom az életemnek nagyon izgalmas időszaka volt. Emlékszem, hogy mekkora élmény volt a reggeli ébredés a müezzin hangjára, és micsoda befogadó közegre találhattunk az emberek közvetlensége révén. Egy nagyon mediterrán nép fogadott minket az országban, az élet az utcán zajlott. Csapatba verődve játszottunk a többi gyerekkel, majd visszajöttünk ide, ahol mindent a szigorúság, a komolyság és komorság itat át. Magyarország a búval béleltek országa, mindenki ideges, pedig benne van a magyarokban is a mulatozás, de annyi a napi probléma, a gond, hogy a jókedv ritkán látott vendég.” (5)

Algériában „egy iszonyú lepukkant helyen éltünk, de én ezt akkoriban még nem tudtam megítélni, nekem az a hely akkor maga volt a paradicsom. Rengeteg időt töltöttünk a természetben, a tengerparton, engem ezeken a helyeken csapott meg igazán a szabadság.” (6)

„Máig emlékszem, hogy a szüleim felvásárolták az arabok által kilőtt vaddisznókat – amiket vallási okokból nem fogyasztottak el –, majd a strandon nyúztuk és dolgoztuk fel őket. Olyan is előfordult, hogy egy nap anyám egy cápával állított haza. Iszonyatosan nomád körülmények között éltünk, de én ezt rettenetesen élveztem. Imádtam a természetben lenni, és ez az érzés valahogy velem maradt.” (6)

A film készítéséhez erős inspirációt adtak azok az élmények is, amiket a rendező a Cseh Tamás által a 60-as években elindított, bakonyi indiántáborokban szerzett. E kapcsolatban szerepe volt annak a véletlen körülménynek, hogy nagyszülei egy épületegyüttesben laktak Cseh Tamással a budapesti Villányi úton. Jóban voltak, és amikor a mama főzött, a zenész gyakran evett náluk. Áron kisgyermekként sokszor vendégeskedett Cseh Tamás Kővágóörsön lévő parasztházában, ahol sok lelkes beszámolót hallott a táborokról, és kipróbálhatott indián nyilakat meg a fejdíszeket is. Áron érettségi után, 1992-ban csatlakozott hozzájuk és Cseh Tamás haláláig (2009) együtt táboroztak. (6, 9) E kötődéséről, és arról, hogy mire tanította őt az „indiánozás”, így beszél a rendező:

„Nagyon fontos része az életemnek, hogy egy hatvan éve létező társaság tagjaként két hetekre kiszakadok a civilizációból.” (6)

„Ma is minden évben kétszer elmegyek. Két hét nyáron, egy hét télen segít egyensúlyban maradnom. (…) Játszunk, vadászunk, harcolunk, patakban fürdünk, bőrig ázunk, aztán a tűz köré gyűlünk melegedni, és boldogok vagyunk, mert végre élünk!” (9)

„Ez a tábor csak játék, annak viszont komoly. Nem színlelés, mivel az ember ebben a közegben megtalálja második identitását. Rájön: amit a mindennapokban személyazonosságának vélt, az csak egy lehetséges identitás, amely rászilárdult a társadalomban. Ha más korban, más életformát élnénk, más emberek lennénk. Amióta ezt megtapasztaltam, nem tudom igazán komolyan venni a „fehérember” világát. Számomra a parkolóórák, a kávézók, az internet, az órák és nyakkendők világa jelmezes színjáték, semmi több.” (4)

„Igyekszem minél egyszerűbben, természetközelibben élni. Gyűlölöm a kütyüket, alig várom, hogy megszabaduljak tőlük. Azt hiszem, rossz korban születtem. Manapság az emberek kizárólag a fejlődésben hisznek, abban, hogy ma minden jobb, mint régen volt, pedig ez nem igaz. Létezik is egy mozgalom, két francia milliárdos srác indította el, akik ráébredtek, hogy hiába keresték halálra magukat, semmivel nem lettek boldogabbak, ezért inkább elosztogatták jó célokra a vagyonukat, és meghirdették a „Ne legyen száznál több dolgod!” kampányt. Tökéletesen egyetértek velük.” (9)

Az ember azt tanulja meg ezekben a táborokban, hogy „ne vegye magát annyira komolyan. Se mindazt, ami a külvilágban történik. Rájössz, hogy ez mind csak magunkra erőltetett szabály, mesterséges maszk, hiszen ezerféle formája lehet az életnek, és te szabadon eldöntheted, hogyan szeretnéd eltölteni a földi idődet. Én például így.” (9)

Ebből az életérzésből, világlátásból fakad az, ahogy a rendező a technikai haladásról és a modern világról gondolkodik, illetve az, hogy általános érdeklődése erősen a régi világok felé fordul.

„Az emberek túlnyomó többsége a technikai fejlődéstől rendkívül sokat vár, abban a hiszemben él, hogy régen minden rossz volt (…), pedig ameddig nem tudnak egy újdonságról, nem is hiányzik nekik. Csak olyasmire vágyhatunk, amit ismerünk… Jó, hogy van technikai fejlődés, de hogy ettől boldogabbak lennénk, azt nem hiszem.” (5)

„Gyerekkorom óta az ősi dolgok izgatnak, és nem az, hogy mi megy a Twitteren vagy az Instán. Abban sem hittem soha, hogy a világunk fejlődik valahonnan valahová, haladni kell a korral, satöbbi. A természetben minden ciklikus, és ezt a természeti népek jobban értették, mint a mi civilizációnk. Az ősemberekről mindenki azt gondolja, hogy folyton szenvedtek, a túlélésért küzdöttek, és szükségszerűen boldogtalanok voltak. Valójában mi vagyunk boldogtalanok: a depresszió népbetegség. Hiába táplálkozunk úgy, ahogy régen a királyok, hiába élünk fűtött lakásokban, kényelmesen, ettől nem lettünk boldogabbak. Érdemes megnézni néhány dokumentumfilmet a busmanokról, vagy az esőerdei őslakosokról, hogy nyilvánvalóvá váljék: boldogságunkra nem az ipari civilizáció a garancia.” (4)

Arra a riporteri kérdésre, hogy csúnya véget jósol-e az emberiségnek, a rendező azt válaszolta, hogy „Őszintén? Nagyon. Ne legyen igazam…. De én a sötéten látott jövőtől egyáltalán nem vagyok lelombozva. Úgy érzem, hogy az emberiség próbatétel előtt áll, most csinálhatna végre valami nagy és nemes feladatot, például megmenthetné ezt a bolygót.” (5)

<u>Lehetséges feladatok a rendező személyéhez kapcsolódóan:</u>

- Egész csoportos találgatás keretében a diákok megpróbálják megfogalmazni, hogy külsőleg milyennek képzelik Gauder Áron megjelenését. A tanár ezután képeket vetít ki a rendezőről, amelyek számos, interneten elérhető interjúból kiemelhetők.

Ilyen lehet például a következő

Forrás: Nők Lapja. 2023. augusztus 03.
Koronczay Lilla: „A vadonban teljesen mindegy, hogy a társadalomban milyen státuszt töltesz be” – Interjú Gauder Áron animációs filmrendezővel rajzfilmekről és indián táborokról
https://www.noklapja.hu/hetilap/2023/08/03/a-vadonban-teljesen-mindegy-hogy-a-tarsadalomban-milyen-statuszt-toltesz-be-interju-gauder-aron-animacios-filmrendezovel-rajzfilmekrol-es-indian-taborokrol/ (Letöltés: 2024.06.02.)

- Mivel a film megrázó nyersességgel ábrázolja az ölést és a húsfogyasztást, az egyik újságíró megkérdezte a rendezőt, hogy ő milyen étrenden van. Erre így válaszolt: „Nagyon sok vegán ismerősöm van, és rettenetesen felnézek rájuk, de én még nem voltam képes meglépni azt, amit ők már igen. Tisztelem őket, és értem az indítékaikat, de én húst is fogyasztok. Mivel ezt én magam is egyfajta konfliktusként éltem meg, egyszer szereztem néhány tyúkot és nyulat, majd magam vágtam le őket. Úgy gondolom, ahhoz hogy felelős húsevők legyünk, ezt egyszer meg kell tennünk. És nem volt könnyű, egyáltalán nem könnyű egy élőlényt megölni.” (6)
  Ebből a gondolatból kiindulva, beszélgetés és/vagy vita alakulhat ki arról, hogy milyen mértékben van szüksége az embernek a húsfogyasztásra, és milyen kapcsolatban áll ez az egészség, illetve a fenntarthatóság kérdéskörével.

- Gauder Áron kamaszkorától rajzfilmes akart lenni, és a MOME-n szerzett diplomát, ahol a híres elől, Jankovics Marcell (1941-2021) volt az egyik mestere, akinek egyik vagy másik alkotását (például: János vitéz, Fehérlófia, Ének a csodaszarvasról, Az ember tragédiája, Toldi, Magyar népmesék sorozat) a diákok is ismerhetik.
  Mivel a Kojot filmben fel-feltűnnek a mester világára emlékeztető motívumok is, a műfaj iránt érdeklődők számára egyéni megfigyelési feladat lehet olyan elemek azonosítása a filmben, amelyeken egyértelműen Jankovics Marcell stílusának hatásai érződnek. E tapasztalatok a foglalkozás zárásakor, az animáció műfajához kapcsolódó beszélgetés során oszthatók meg a többiekkel.

- Az indián téma iránt érdeklődők számára egyéni feladat lehet a hazai indiántáborok történetével való ismerkedés, különböző forrásokra támaszkodva – összekapcsolva egymással a táborok és a film üzeneteit.

- A film és a rendező életútjának ismeretében, beszélgetés indulhat az osztályban arról, hogy miként alakítják az ember világlátását a körülmények. Mi a szerepe ebben a véletleneknek és a tudatos választásoknak? Mennyire határozzák meg későbbi értékválasztásainkat a gyermekkorban, illetve a családban szerzett élmények?

- Attól függően, hogy a tanulók mennyire érettek, Gauder Áron gondolataihoz kapcsolódóan, beszélgetés és/vagy vita alakulhat ki arról, hogy mi mindenre van szüksége az embernek a boldogsághoz. Ki hogy érzi: Mi akarna mindenképp elérni az életében, és mik az, amit elengedhetőnek tart?

1.3. A film szakmai előzményei

Gauder Áron és a film gyártója, a Cinemon Entertainment korábban készített két rövidfilmet indián mesék alapján: *Kojot és a szikla*, illetve *Kojot és a sápadtarcú* címmel. Ezekhez azokat a meséket vették alapul, amiket a magyarországi indiánjáték kitalálója, Cseh Tamás fordított le és mondott magnóra 2006-ban. Összesen nyolc ilyen mese hanganyaga állt rendelkezésükre. Ezekből készült el a két kisfilm, amely jelentős nemzetközi sikereket ért különféle fesztiválokon. A filmek megnézhetők a Kojot film honlapján: https://www.kojotfilm.hu/kojot

Lehetséges feladat a kisfilmekhez kapcsolódóan

- A két kisfilm ízelítőt ad az indián népmesék hangulatából, és jól érzékelteti a szinte minden törzs mesevilágában megtalálható prérifarkas, Kojot karakterét. Az egész osztály, vagy csak akinek kedve van hozzá, előzetesen megnézheti ezt a két (8, illetve 10 perces) kisfilmet, és elmondhatják, hogy szerintük milyen tulajdonságokkal jellemezhető ez a figura. (Ugyanezek a vonások jelennek meg az elemzésre kerülő másfél órás játékfilmben is.)

1.4. Hogyan készült a film?

Az ötlettől a megvalósulásig nyolc év telt el. A forgatókönyv viszonylag gyorsan kialakult, de a szükséges pénz összeszedése nehéz volt. Kanadát is megjárták a film tervével, de bár az mindenkinek tetszett, nem merték támogatni – a téma amerikai kontinensen belüli érzékenysége miatt. A rendező így összegzi a menet közbeni érzéseit: „Nem volt könnyű, sokszor kerültem hullámvölgybe, ellenben kialakult bennem egy bizalom, hogyha már csinálhatjuk, valahol valaki gondoskodik arról, hogy befejezhessük, és elengedtem ezt a görcsölést. Megtanultam bízni a világban: a dolgok történnek valahogy, és remélhetőleg okkal. És jobb, hogy most jelenik meg, mert marhára aktuális üzenete van. A saját szemünkkel láthatjuk, hogy az emberiség hogyan zsákmányolja ki a természetet, hogy az emberi tevékenység miként teszi tönkre a Föld nevű bolygót.” (5) A szűkebb értelemben vett gyártási folyamat öt évig tartott és mintegy 100 alkotó vett részt benne, amiről számos részlet olvasható a film honlapján és a különféle interjúkban is.

A történet forrásai

A rendező Cseh Tamás Csillagokkal táncoló kojot című könyve mellett, sok más anyagot is felhasznált. Arra törekedett, hogy elválassza egymástól az indián-romantika Cooper és Kay May nevével fémjelzett, illetve az indián kultúra valós elemeit. A film alapját egy varjú indián mese adta (*Old Man Coyote Makes the World)*, amelyben az Öreg Teremtő és Kojot egyazon figura, bár néha szét is válnak. Merített egy sájen meséből is (*Great Race*), amelyben az élőlények a világ ura címért küzdenek. De számos más történetet is felhasznált, amelyek Kojot különféle trükkjeit mutatják be. A rendező egy interjúban elmondta, hogy Kojotnak azért van négy lelke, hogy „újra és újra lehessen róla történeteket mesélni. És azért is, amiért a macskának kilenc van: agyonverhetetlen, varázserejű figura. A négy pedig a síksági indiánok szent száma. Ha lettek volna náluk királyok, azoknak négy lánya vagy négy fia lett volna a mesékben. A négyes szám a négy égtájat is szimbolizálja.” (4)

A forgatókönyv

A film forgatókönyvét Beremányi Géza írta, aki hosszú időn keresztül Cseh Tamás alkotótársa volt. De egy másik szál is összekötötte őt a rendezővel. Amikor az *Apacsok* című színdarabot írta, amely egy indiánjátékon belül játszódó besúgótörténet volt a hatvanas évekből, Beremányi Gauder Áront kérte fel a hátterek elkészítésére. Fél évig dolgoztak együtt, ami jó alapot teremtett a közös munka folytatásához. Ennek során a

forgatókönyvíró a szereplőkre és a dramaturgiára koncentrált, gördülékeny történetet formálva a mesemozaikokból. A rendező pedig arra figyelt, hogy a történet hiteles legyen, megfeleljen az indián kultúrában őrzött hagyománynak. Munkájukat indián konzulensek is segítették. (Charles Cambridge, a Navaho törzs tagja, és a Colorado Egyetem tanára, az amerikai indián kultúra, vallás és történelem szakértője, valamint Chris Eyre, cheyenne származású amerikai rendező, aki 1998-as, *Füstjelek* című filmjével számos fesztivál díját nyerte el).

A kerettörténet és a valós háttér

A film készítése folyamán sokan igyekeztek meggyőzni a rendezőt arról, hogy „nem lehet egyszerűen bedobni" a mai nézőt az indiánok teremtésmítoszai közé. „Kézen kell fogni, és be kell vezeti őket a sztoriba", vagyis kell egy kerettörténet. Gauder Áron kezdetben ellenezte ezt a „didaktikusnak" tartott megoldást. Úgy gondolta, hogy a film enélkül is azt sugallja, amit üzenni szeretne, hogy „meg kell tanulnunk harmonikusan együtt élni a természettel! Utólag azonban úgy látja, hogy „jót tett a filmnek a kerettörténet. Így a teremtés a kezdetektől indul, és eljut a mába, hiszen az emberiség történetének még nincs vége." (9)

A kerettörténethez egy valós esemény szolgált alapul. Az amerikaiak olajvezetéket akartak lefektetni a sziú indiánok *Standing Rock* nevű, észak-dakotai rezervátumának területén. A helyi fiatalok és a környező indián közösségek kampányt szerveztek a *Dakota Access Pipeline* projekt leállítása érdekében. A kőolajvezetéket ugyanis a rezervátum vízgyűjtő területén akarták átvezetni. A tiltakozók a munkagépek elé álltak. Az volt a jelmondatuk, hogy „a víz nélkülözhetetlen az élethez, az olaj viszont nem". Az évek során a tüntetők tábora több ezerre duzzadt, s a konfliktus kiéleződött. Végül, 2016 szeptemberében az építőmunkások ledózerolták a terület egy részét, amelyet a törzs szent földnek tartott.

A valós eseményektől eltérően, a film végkicsengése pozitív: a dózerek vezetői kiszállnak a munkagépükből, és kezet fognak az indiánokkal. Ezzel kapcsolatban a rendező így nyilatkozott: „Sokszor megkapom, hogy naiv a befejezés, de szerettem volna megmutatni, hogy ha te csak egy dózer vezetője vagy, akkor is tehetsz valamit. Mert ha senki nem vállalja el a munkagépek vezetését, akkor nem lesz eltolva a föld, és nem működik a projekt. Ennyi. Mindenki meghozhatja a maga döntését az adott helyzetben." (8)

<u>Lehetséges feladatok a kerettörténethez kapcsolódóan</u>

- Ha valaki különösen érdeklődik a hagyományaikat őrző indiánok mai élete, valamint a Kojot film kerettörténetében megidézett konfliktus iránt, angol nyelvű internetes források alapján rövid prezentációt készíthet az osztály számára az alábbi témákban:
    - Standing Rock, a sziú indiánok rezervátuma
    - A Dakota Access Pipeline olajvezeték története

  Ehhez kiindulási pontként – sok más mellett – jól használható a következő honlap: https://americanindian.si.edu/nk360/plains-treaties/dapl, valamint a Wikipedia összefoglalója: https://en.wikipedia.org/wiki/Dakota_Access_Pipeline_protests.

- Ha van idő a téma alaposabb kibontására, a diákok a beszélgethetnek róla, illetve megvitathatják azt a kérdést, hogy mit tehet az egyes ember és a civil közösség a környezet védelméért. Meddig terjed az egyén felelőssége és cselekvési lehetősége?

A rendezői koncepció és a film fő üzenete

Az alkotók az indiánok kulturális örökségének, erőteljes tudásának és bölcsességnek bemutatásával kívánták hangsúlyozni a jövő és a Föld iránti közös felelősségvállalás fontosságát, és közelebb hozni a nézőkhöz azt a világot, amely az élet szépségét és sokszínűségét ünnepli. Bíznak benne, hogy „a földi teremtményekkel és varázslattal teli történet inspirálja a nézőket egy reménnyel teli, pozitív jövőkép közös formálására".

A filmben megjelenő indián mítosz – az általunk ismerthez képest –, egy „alternatív és szerényebb teremtéstörténet, ahol az ember nem a teremtés koronája és a világ ura, hanem egy a teremtmények közül." A történet „arra emlékeztet mindannyiunkat, hogy az emberiség előtt álló kihívások egyetemesek, s a cél, hogy megtaláljuk a helyünket a teremtmények között, az élet nagy körforgásában." „Mi, emberek azt hisszük, hogy különlegesek vagyunk, miközben lassan elpusztítjuk a környezetünket." „Tudósok hada fedezi fel lassanként újra mindazt, amit az indiánok évszázadok óta mondanak nekünk." „A mágikus történet, amelyben az élet nagy körforgása, az állatok és a többi teremtmény kalandjai, a varázslat, az éhség és a kapzsiság játssza főszerepet, végkicsengésében reményt ad: még nem késő változtatni, és a huszonnegyedik órában még módosíthatjuk az irányt…"

El kell jutnunk ahhoz a felismeréshez, hogy „minden lény egyenlő, vagy belepusztulunk. Ha szigorúan tudományosan közelítjük meg a témát, akkor egyértelmű, hogy egy giliszta, egy fa vagy egy baktérium tulajdonképpen ugyanolyan evolúciós folyamaton ment keresztül, mint mi, emberek. És mivel itt vannak körülöttünk, evolúciós szempontból ugyanolyan sikeresek voltak, mint mi. Hogy ki fejlettebb vagy fejletlenebb, szubjektív megítélés kérdése. Mindegyiknek megvan a helye a világban, részt vesz a kényes egyensúly fenntartásában. A baktériumok szimbiózisban élhetnek velünk, akár a sejtjeinken belül is. A fák termelik az oxigént, amit mi belélegzünk, ők meg belélegzik a széndioxidot, amit mi termelünk. A férgek pedig lebontanak minket, ha meghalunk, hogy belőlünk növények sarjadhassanak." (A film honlapja és a rendezővel készített interjúk alapján)

<u>Lehetséges feladat a rendezői koncepcióhoz kapcsolódóan</u>

- Ha van idő a téma mélységben való felvetésére, a diákok megvitathatják, hogy mennyire értenek egyet a rendező (és számos kultúra) által vallott nézettel, hogy jövőnk szempontjából fontos az élővilág sokszínűségének megőrzése, és ezért mindannyian felelősek vagyunk.

Az animációs technika

A film 2D animációs technikával készült, amelynek fő sajátossága, hogy kézzel rajzolt képekre épül, és a képek sorozatának gyors egymásutánjával hozza létre a mozgás illúzióját. A hagyományos, papír alapú animációt a 21. században felváltotta a tableten való digitális tervezés és rajzolás, de a lényege nem változott. Az egymást követő rajzok csak kicsit térnek el egymástól, s minden részletből képet kell mutatni ahhoz, hogy a látvány – 24 kép/másodperc sebességgel –, folyamatos mozgássá alakuljon.

A 2D animáció készítésének folyamata három részre bontható:

1. *Tervezés*: Az alkotók a forgatókönyvnek megfelelően megrajzolják az egyes karaktereket és a fő jeleneteket, a képregényekhez hasonló módon. Ekkor még meg lehet vitatni a terveket, és módosítani is lehet rajtuk.
2. *Rajzolás*: Minden felvételhez több rajz készül a figurákról. Ezek között vannak olyanok, amelyek a fontosabb (key), „szélső" mozdulatokat, és olyanok, amelyek a kevésbé fontos (in-between), „összekötő" mozdulatokat ábrázolják. Ekkor rajzolják meg el a különféle háttereket is.
3. *Szerkesztés*: Ezután készül el a film valamilyen speciális szoftverrel, ami nem csak vizuális szerkesztést jelent, hanem zene és hangeffektek hozzáadását is.

A képi világ felépülésének fázisait jól érzékeltetik azok a rövid werkfilmet, amelyek a film honlapján nézhetők meg. (https://www.kojotfilm.hu/media, A kulisszák mögött – MP4.)

A Kojot négy lelke esetében a karakterek és a hátterek rajzait is maga a rendező, Gauder Áron készítette. Fontos volt számára, hogy szereplői ne „édi-bédi, Walt Disney-filmeket idéző figurák legyenek". Ezért igyekezett kicsit a totemek és a barlangrajzok irányába vinni az ábrázolást. A rajzokat Baumgartner Zsolt animációs rendező keltette életre – sok-sok munkatársa segítségével. A vázlatokból és a történet világához kapcsolódó tárgyakból – a film mozikba kerülésével egyidejűleg –, kiállítás nyílt az Óbudai Kulturális Központban, amelyről több tudósítás is megtekinthető a Youtube-on. A műfaj iránt érdeklődőnek számára érdekes lehet az a beszélgetés is, ami az animáció világnapján a film rendezőjével és animációs rendezőjével készült. A videók képet adnak arról a munkafolyamatról is, ahogyan a két alkotó együtt dolgozott.

Mivel a film teremtésmítoszt elevenít meg, kezdetben nem látunk színeket, csak a nagy fehérséget. Lépésről lépésre jelennek meg a festett akvarellek, a kék víz, a szürke égbolt, majd ahogy a Teremtő Öreg felemeli az eget, a fény is. A történetben két grafikai megoldásmód ötvöződik: a valós világ, amelyben a film játszódik, illetve a látomások és az álmok világa, amelyek vizuálisan eltérő módon jelennek meg a néző előtt. A látvány a természetfilm-készítés technikáit követi: különféle optikákat, kamera effektusokat és megvilágításokat használva. A film zenéit pedig autentikus indián dalokból állították össze. A zeneszámokat kortárs indián előadók éneklik és játsszák, s a külföldön vetített angol szinkronos verzióhoz indián művészek kölcsönözték hangjukat a szereplőknek.

Lehetséges feladat az animáció műfajához kapcsolódóan

- Ha semmilyen külön tevékenység nem kapcsolódik hozzá, akkor is érdekes lehet a tanulók számára az alábbi videók megtekintése:
    - Az animáció világnapja - mindent az animációról - Baumgartner Zsolt, Gauder Áron. EWTN Katolikus Televízió adása (2020. október 28.) https://www.youtube.com/watch?v=rueCNfJAiz4
    - Kojot négy lelke kiállítás. Hír TV (2023. július 5.) https://www.youtube.com/watch?v=2qKS3eHj2-g
    - Kojot négy lelke – Film kiállítás. Beszélgetés Baumgartner Zsolttal a grafikákról. M2 Petőfi TV (2024. március 13.) https://www.youtube.com/watch?v=WT3p9rT8ma8

2. A FILM FELDOLGOZÁSA

2.1. Előkészítés

A nagy általános kérdéseket érintő, mélyebb átgondolást érdemlő fenti feladok közül bármelyik jól segítheti a témára való ráhangolódást. De érdemes a részletekhez közvetlenül kapcsolódó megfigyelési szempontokat is adni a film megnézése előtt.

Lehetséges megfigyelési szempontok

Bármelyik szempont megadható a tanulók egy-egy kisebb csoportjának, s a filmet feldolgozó órán minden csoport a maga kérdése alapján megfogalmazott észrevételeit osztja meg a többiekkel.

- A film legfontosabb négy karaktere: az Öreg Teremtő, Kojot, Hoksila (az első férfi), Wichincala (az első nő). A megfigyelési feladat mindegyik esetében kettős lehet: (1) Mik az adott karakter fő jellemvonásai? (2) Milyen szerepet játszanak a teremtésben?

  Háttér információk a film honlapjáról (https://www.kojotfilm.hu/film)
  - *Öreg Teremtő*: Képes álmodni. Ő az, aki egy marék sárból megformálja a világot. Szépségre és harmóniára törekszik, egyetlen gyengesége, hogy nem tud uralkodni a dühén, ezért akaratlanul is megalkotja a bajkeverő Kojotot és a pusztító Villámot.
  - *Kojot*: Az örök trükköző, a bajkeverés mestere. Ő az, akit nem teremtettek, hanem megjelent a teremtő álmában. A vágyai hajtják, és maga is bevonódik a teremtésbe. Konfliktusa az Öreggel elkerülhetetlen.
  - *Hoksila*: A világ első embere, aki újszülöttként lépésről lépésre fedezi fel a világot az első lány társaságában. Ahogy nő, Kojot hatása alatt hibákat is elkövet, de végül megtalálja a helyét az élőlények között.
  - *Wichincala*: Az első nő, aki együtt fedezi fel a világot a fiúval. Mindig mellette áll, ám a fiúnál óvatosabb és ügyesebb. Kevésbé vonzza a vér és a hús, és sokkal jobban betartja az Öreg Teremtő szabályait.

- A filmben sokszor történik utalás a Nagy Titokzatosra. Ki ő, és milyen szerepe van a teremtésben, illetve az élet folyamatában?

- Ugyancsak fontos helye van a történetben az Álomnak. Milyen helyzetekben jelenik meg, és hogyan befolyásolja az események alakulását?

- Hogyan jön létre az indiánokén kívüli emberi világ? Milyen képi eszközökkel idézi meg a film az emberiség fejlődéstörténetét?

- Milyennek mutatja be a film a gyarmatosítók világát?

- Milyennek láttatja a film a kerettörténet a mai világ embereit: az olajtársaság és a terepen dolgozó munkások képviselőit?

2.2. A film elemzése és egyes részletek kiemelése

2.2.1. Ráhangolódás

A film megnézését követő foglalkozás jól elindítható a film montázsszerű plakátjának a kivetítésével (forrás: A film honlapja: https://www.kojotfilm.hu/media)

A kép részletein végig haladva, a diákok egész csoportos gyakorlat keretében idézhetik fel, hogy melyik elem hol szerepelt a filmben.

Ugyanígy, jól segítheti a ráhangolódást az elemzésre annak közös felidézése is, hogy bizonyos mondatok hol hangzottak el a filmben. Ki mondta azokat és kinek?

Idézetek (az előfordulás sorrendjében)
„Csak ha az utolsó fát is kivágtuk, az utolsó folyót megmérgeztük, és az utolsó halat is kifogtuk, ébredünk rá, hogy a pénz nem ehető." (Mottó a film elején)

„Barátaim, itt ülünk a hegyen, ahol a Teremtő Öreg megpihent, miután megteremtette ezt a világot." (A teremtés történetét mesélő nagyapa a fiataloknak.)

„Fiatal testvérem, te is úgy tudod, hogy ezen a hatalmas vízen kívül nincs más ezen a világon?" (Az Öreg Teremtő a Kacsának, aki az első élőlény a történetben)

„Van a mélységben valami. Nem tudom, mi az, de létezik, és van." (a Kacsa az Öreg Teremtőnek)

„Szétterítem magunk körül ezt a maroknyi sarat, és az lesz az otthonunk."
(Öreg Teremtő)

„Magányosak vagyunk. Úgy érzem, nemsokára unatkozni fogunk. Társak kellenek."
(Öreg Teremtő)

„Én vagyok a teremtő és nem te. Te csak kontárkodsz. Nézd meg. Hitványak ezek, öcsém, és gyöngék." (az Öreg Teremtő Kojotnak az emberkölykökről)

„Ezek a te teremtményeid. Felelős vagy értük. Tudod, mi az? Életben kell tartanod őket."
(az Öreg Teremtő Kojotnak az emberkölykökről)

„Sokat kell még tanulnotok, csupasz testvéreim." (a Sas az emberkölyköknek)

„Mostantól minden elpusztul egyszer… Egyszer meghal minden, még a medve is, meg a sas is. De ti is, meg én is…. De ne féljetek, mert a halálból új élet fakad. A nagy kör körbefordul. A fák újra virágzanak majd. A nap újra erőre kap és ez mindig is így lesz, amíg az ég kék. Semmi sem örök, csak a föld meg a hegyek. A nagy titokzatos átjár mindent." (az Öreg Teremtő az embergyerekeknek, miután Kojot megölte a kacsákat)

„Testvéreim! Mind megvesztetek? Hát már sosem lesz nyugtom ebben a világban? Mi lehet olyan fontos, hogy egymás vérét ontjátok?" (az Öreg Teremtő az állatoknak)

„A pipa végig égett, és ez jó. Itt ülünk a négy égtáj között, a világ közepén. Szavaink a füsttel feljutnak a nagy titokzatoshoz. Ez a kör nem törhet meg. Itt mindenki egyenlő. Itt mindenki szabadon beszélhet." (az Öreg Teremtő az állatoknak)

„Én úgy gondolom, hogy aki éhes, az egyen. Húst. De csak annyit öljön, amennyit feltétlenül kell. Ez a préri mindannyiunké. Egyikünk sem élhet a másik nélkül. A születés és a halál részei a körforgásnak." (a férfi a kör tagjainak, ahol a két első ember mellett ott ülnek az állatok és az Öreg Teremtő)

„Barátaim. Most menjetek haza. Éljetek. Sokasodjatok. Ki-ki vezesse a saját népét. A teremtés lezárult. A kör immár teljes. A munkámat elvégeztem. Elfáradtam. Mostantól magatok vagytok." (az Öreg Teremtő a teremtményeknek)

„Mi nem megyünk sehova. De elférünk itt mindannyian. Bőven van hely. Gyertek be és szívjuk el a békepipát." (az indián főnök a földjükre betörő idegenek vezetőjének)

„Nem mi szőttük az élet szövetét, csupán egy szál vagyunk benne." (Seattle főnök gondolata a film végén)

2.2.1. A film fő karaktereinek szerepe a teremtésben

Az indián mítosz néhány alapvető ponton eltér a bibliai teremtéstörténettől, s ezek a különbségek felfedeztethetők a diákokkal a feladatok megoldása során:

- A Bibliában a teremtés egyszeri folyamatos aktus. Az indián történetben viszont a világ hosszan alakuló képződmény, amibe időről időre új elemek kerülnek. Az Öreg Teremtő, mások bevonásával, addig kísérletezik, amíg ki nem alakul az az állapot, amit nagyjából minden teremtmény el tud fogadni.
- Egyesek szerint Kojot alakja leginkább a bibliai ördögre emlékeztet, de igazából nem teljesen feleltethető meg annak. Ő testesíti meg az emberi vágyakat, a testiséget, az éhséget, továbbá minden olyat, ami bennünk munkálkodik, de nem szeretünk tudni róla, sőt inkább elnyomjuk magunkban. Bár a gyarlóságunkat szimbolizálja, ő is a Nagy Szellem teremtménye. Megront mindent, de ezzel egyúttal mozgásban is tartja az eseményeket.
- A bibliai történetben az ember – mindenekelőtt a férfi – a teremtés koronája. Az indián történetben az emberek a legsatnyább teremtények, akik végül kivívják a maguk helyét a világban, de sose kerülnek a többiek fölé. Ebben a világban ember és állat testvérnek szólítja egymást.

<u>Kapcsolódó feladatok</u>

- A négy karaktert megfigyelő tanulók egy-egy csoportot alkotnak, és összeírják azokat a tulajdonságokat, amiket azonosítottak a film nézése közben.

- Akiknek a megfigyelési szempontja nem a négy fő karakterhez kapcsolódott, 3-4 fős csoportokban, az alábbi kérdések valamelyikét próbálják megválaszolni:
    - Milyen változáson ment keresztül a Teremtő és az emberek kapcsolata?

- Hogy alakult Kojot és az emberek kapcsolata?
- Mi jellemzi az emberek és az állatok viszonyát a filmben?

- A szóvivők ismertetik az osztállyal a csoportjuk gondolatait, a többiek pedig kiegészíthetik azt, ha akarják.

- A kis csoportok következő feladata lehet, hogy folyamábrát terveznek az indián teremtéstörténethez. Elhelyezik benne a fő szereplőket (a fenti négy karakter mellett a Kacsát, a Nagy Titokzatost és a Villámot). Megjelölik a teremtés szakaszainak határait (a Föld és az Ég, a Növények és az Állatok, Kojot és az Ember teremtése, bele értve a világ nem indián lakóinak kialakulását), valamint a fordulópontokon bekövetkező változásokat (a nőstények megjelenése, a szaporodás és a vadászat). Összekötő vonalakkal jelölik, hogy melyik szereplő milyen logikai viszonyban van a többivel.
  A kis csoportokban megszülető ábrakezdeményeket közösen rakja össze az osztály egy nagy közös folyamatábrává, s ennek során megbeszélik, hogy melyek a legfontosabb eltérések a bibliai és az indián történet között.

  Kapcsolódó filmrészletek:
  - Az idők kezdetétől az állatok megteremtéséig (6:50-14:50 perc)
  - Az ember teremtése (19:00-22:05 perc)
  - A nőstények megteremtése és a szaporodás (52:00-56:50 perc)
  - A vadászat engedélyezése és a teremtés vége (1:06:35-1:15:00 perc)

- Ha van rá idő, a diákok felidézhetik filmben megjelenő motívumok bibliai, illetve görög mitológiai párhuzamait is.

  Kapcsolódó filmrészletek:
  - A kígyó szerepe (nyitó képsor; 37:35-40:00)
  - A szivárvány születése (19.00:20:00 perc)
  - Az özönvíz (50:00-52:00 perc)
  - A tűz megszerzése (1:00:40-1:06:35)

2.2.3. Az Álom szerepe a teremtésben és az élet eseményeinek alakulásában

Az indiánok számára az álmok a valóság egy másik rétegét jelentik. A fiúk, mielőtt férfivá váltak, látomáskeresésre vonultak el négy napra. Egyedül, egy helyre, ahol egy víziót kaptak, ami utána addig irányította az életüket, amíg nem kaptak egy újabbat. Ez a motívum fontos a filmben is, ahol az álmokat a Nagy Titokzatos küldi az emberre.

<u>Kapcsolódó feladatok</u>

- Akiknek a megfigyelési szempontja erre a témára vonatkozott, felidézik, hogy milyen pontokon, és milyen formában esett szó az álom szerepéről.

- Ha van rá idő, a diákok megvitathatják, hogy érzéseik szerint, illetve tudásuk alapján, milyen kapcsolat van a mindennapjaink és az álmaink között. Ha megvan az ehhez szükséges bizalmi légkör, akkor arról is beszélhetnek, hogy kinek milyen szerepet játszanak az életében az álmai.

  Kapcsolódó filmrészlet:
  - Kojot megszületése a Teremtő Öreg álmában (14:50-16:30)

2.2.4. „Semmi sem örök, csak a föld, meg a hegyek”

A modern ember számára az idő lineáris dolog, ami valahonnan valahová tart, és szeretjük azt gondolni, hogy a rosszból a jó felé. Az indiánok, és sok más természeti nép képviselői, ezzel szemben körforgásban gondolkodnak. Náluk ezért nagyobb hangsúlyt kap a jelen, és nem rohannak végig az életükön valamit hajszolva. Az indiánok a halált is e nagy körforgás részének tekintik, és ezért nem félnek tőle.

Kapcsolódó filmrészlet

- Az Öreg teremtő gondolata a körforgásról (35:45-37:35 perc)

2.2.5. Mi és ők

A filmből megismert mítosz az indiánok teremtéstörténete, melynek hátterében azonban megjelenik a nagy vízen túli világ létrejöttének értelmezése, és a vele való találkozás is. Az e témához kapcsolódó feladatok megoldásában azok a tanulók játsszák a fő szerepet, akiknek a megfigyelési feladata a modern kor embereihez kapcsolódott. A többiek pedig kiegészítik az ő gondolataikat.

<u>Kapcsolódó feladatok</u>

- Az embereknek öt típusát ábrázolja a film. A tanár ezeknek megfelelő oszlopokat alakít ki a táblán, ilyen fejlécekkel:
  (1) indiánok a teremtés idejéből (akikről a történet nagy része szól),
  (2) jelen kori indiánok (a nagyapa és a fiatalok, akik a meséjét hallgatják),
  (3) a kora újkori hódítók (akik a nagy vízen túlról az indiánok földjére érkeznek)
  (4) gépeket vezető munkások az építkezésen (a film elején és végén)
  (5) az olajtársaság képviselői (a film elején és a végén).

  Az e szempontokra figyelők irányításával, a diákok – egymással párhuzamba állítva – vázolják fel, hogy milyen karaktervonásokkal ábrázolja a film a különféle korok és helyszínek emberi alakjait.

- Az osztály közösen idézi fel, hogy miként ábrázolja a mítosz a nagy vízen túli emberi világ kialakulásának eredetét. Értelmezhetik azt is, hogy vajon miért van különbség a mítoszban megjelenő kétféle eredet között.

  Kapcsolódó filmrészletek:
  - Az Öreg Teremtő a vízbe dobja a „selejt emberkét” (24:40-25:30 perc)
  - A „selejt” története a nagy víz túlsó partján (37:35-40.45 perc)

2.2.6. A Nagy Titokzatos és a fohászok

Az indián történet érdekessége, hogy a Tetemtő Öregen túl van még „valaki”, akit sose látunk, de akire – különböző neveken (a Nagy Titokzatos, a Nagy Szellem, Vakantanka) – gyakran hivatkoznak, s aki az álmokon keresztül kommunikál a világgal. A teremtett lények felfelé szálló füsttel üzennek neki, és fohászokkal kérik a támogatását.

<u>Kapcsolódó feladatok</u>

- Akiknek ehhez a témához kapcsolódott a megfigyelési szempontja, megosztják gondolataikat a többiekkel.

- Ha képes az osztály elmélyülten gondolkodni a témáról, beszélgetés indulhat a diákok között arról, hogy mennyire ismerhető meg a világunk. Van-e olyan benne,

ami mindig titokzatos marad? Vajon miért és kihez szólnak a fohászok? Mi az imádság szerepe az ember életében?

Kapcsolódó filmrészletek:

- Az Öreg Teremtő fohásza a Nagy Titokzatoshoz (40:45-41:42)
- A szavak a füsttel jutnak fel a Nagy Titokzatoshoz (1:09:00-1:12:12 perc)
- A Férfi fohásza a barlangja előtt (1:18:15-1:19:20 perc)
- A férfitől búcsúzó Asszony fohásza (1:38:00-1:38:40 perc)
- A történetet mesélő nagyapa fohásza (1:40:00-1:41:00 perc)

3. ZÁRÁS, ÉRTÉKELÉS

Ha a foglalkozás elején latolgatták a diákok, hogy miről szólhat a film, mi lehet az üzenete, akkor ezen a ponton reflektálhatnak rá, hogy az mennyire felelt meg előzetes gondolataiknak. Azt kapták-e, amit vártak, vagy valami mást? Mennyire tetszett nekik?

Lehetséges szintetizáló feladatok

- A film tartalmához kapcsolódóan: A diákok beszélgethetnek róla, hogy mi a mítoszok szerepe egy kultúrában, illetve a benne élő emberek világképének, mindennapi életének irányításában.

- Néhány perces csendben, tanári kérdésekkel irányítva, ki-ki maga átgondolhatja, hogy mik a legfontosabb elemei az ő saját, személyes világképének. Mit gondol az élet keletkezéséről és a halálról? Hol helyezi el magát a természetben? Mik a fő értékek, amik mozgatják a tetteit, befolyásolják a döntéseit?

- A műfajhoz kapcsolódóan: A diákok megfogalmazhatják gondolataikat arra vonatkozóan, hogy minek tekintik az animációs filmet. Önálló művészeti kifejezési formának vagy inkább csak gyerekeknek való szórakoztatásnak? Összevethetik azt az élő szereplős filmekkel: melyik miben tud többet, illetve kevesebbet adni a másikhoz képest?

- Ha volt olyan tanuló az osztályban, aki a Jankovics Marcell látványvilágára emlékeztető részeket keresett a filmben, itt oszthatja meg tapasztalatait a többiekkel.

- Végül a tanár megoszthat a tanulókkal néhány olyan értékelést, amely a film honlapján a „Rólunk írták” menüpontban olvasható. Zárásként elmondhatja, hogy az alkotás már eddig is számos díjat nyert, s Magyarország ezt a filmet jelölte a „legjobb nemzetközi film” kategóriában a 2024-es Oscar díjra.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK (Letöltés: 2024. június 1-17. között)

Honlapok

1. A Kojot film honlapja https://www.kojotfilm.hu/
2. Animációsfilm készítés. https://animacio.net/mi-is-az-a-2d-animacio/

Cikkek

3. Balázs Barbi: Ránk fér már egy teremtéstörténet, amiben nem az ember a csúcsteljesítmény Nők Lapja. 2023. 03. 06. https://www.noklapja.hu/aktualis/2023/03/06/teremtestortenet-kojot-negy-lelke-interju/
4. Beregi Tamás. „Az ősi világ izgat, nem az, hogy mi megy a Twitteren” – interjú Gauder Áron filmrendezővel. Kultúra.hu, 2023. március 28.

https://kultura.hu/a-osi-vilag-izgat-nem-az-hogy-mi-megy-a-twitteren-interju-gauder-aron-filmrendezovel/

5. Ayhan Gökhan: „Mindenki felfedezheti a benne szunnyadó indiánt” Beszélgetés Gauder Áronnal. Józsefvárosi újság. 2023. április 12. https://jozsefvarosujsag.hu/wp-content/uploads/2023/04/07_szam_2023_04_12_web.pdf

6. Kovács M. Dávid. „Az indiánok látásmódja valódi alternatívát kínál nekünk” – Interjú Gauder Áronnal, a Nyócker és a Kojot négy lelke rendezőjével 2023. 3.16. https://refresher.hu/1166--Az-indianok-latasmodja-valodi-alternativat-kinal-nekunk-Interju-Gauder-Aronnal-a-Nyocker-es-a-Kojot-negy-lelke-rendezojevel

7. Lugosi Péter: Ősi mitológia mai tanulságokkal, National Geographic, 2023.03.11. https://ng.24.hu/magazin/2023/03/11/osi-mitologia-mai-tanulsagokkal/ (a teljes cikk csak nyomtatásban olvasható)

8. NCL. 2023. 03. 14. „Semmi baj nincs azzal, ha egy alkotó nem a saját kultúrájáról csinál filmet” – Gauder Áronnal és Bereményi Gézával beszélgettünk. https://nlc.hu/szabadido/20230314/semmi-baj-nincs-azzal-ha-egy-alkoto-nem-a-sajat-kulturajarol-csinal-filmet-gauder-aronnal-es-beremenyi-gezaval-beszelgettunk/

9. Színház online. 2023. augusztus 8. Gauder Áron filmrendező: „Az indiánozás arra tanított, hogy az ember ne vegye magát annyira komolyan” https://szinhaz.online/gauder-aron-filmrendezo-az-indianozas-arra-tanit-hogy-az-ember-ne-vegye-magat-annyira-komolyan/

Videók

10. Az animáció világnapja - mindent az animációról - Baumgartner Zsolt, Gauder Áron. EWTN Katolikus Televízió adása (2020. október 28.) https://www.youtube.com/watch?v=rueCNfJAiz4

11. Kojot négy lelke kiállítás. Hír TV (2023. július 5.) https://www.youtube.com/watch?v=2qKS3eHj2-g

12. Kojot négy lelke – Film kiállítás. Beszélgetés Baumgartner Zsolttal a grafikákról M2 Petőfi TV (2024. március 13.) https://www.youtube.com/watch?v=WT3p9rT8ma8

13. Interjú Gauder Áron rendezővel a Kojot négy lelke animációs filmről. Youtube video. https://www.youtube.com/watch?v=UZrBIsUDlKU (6:01)